Kulttuurien ja katsomusten moninaisuus perusopetuksessa

VAASA.

VAASA.

Sisällysluettelo

1. Yhteistyö perheiden kanssa 6

1.1. Vanhempainillat 6

1.2. Arviointikeskustelut 7

1.3. Vaikeiden aiheiden puheeksi ottaminen 7

2. Oppiaineet 8

2.1. Ympäristöoppi, biologia ja terveystieto 8

2.2. Musiikki 8

2.3. Kuvataide 9

2.4. Kotitalous 9

2.5. Liikunta 10

2.5.1. Uinti 10

2.5.2. Musiikkiliikunta ja tanssi 10

2.6. Katsomusaineet 10

3. Koulun arki 12

3.1. Ruokailu ja paasto 12

3.2. Pukeutuminen 12

3.3. Koulun yhteiset juhlat ja katsomukselliset tilaisuudet 13

3.4. Oman uskonnon harjoittaminen 13

3.4.1. Rukoushetket 13

3.4.2. Oman uskonnon vuosijuhlat 14

3.5. Muut koulun tapahtumat 14

3.5.1. Itsenäisyyspäivä 14

3.5.2. Vierailut kulttuurikohteisiin 14

4. Yhteistyö muiden tahojen kanssa 14

4.1. Kotoutumispalvelut 14

4.2. Tulkki- ja käännöspalvelut 15

5. Hyödyllisiä linkkejä 15

VAASA.

Johdanto

Tämä ohjeistus on tarkoitettu avuksi koulun yhteistyöhön perheiden kanssa, ja toimii pohjana, miten kouluyhteisöön kuuluvien perheiden moninaisuus voidaan huomioida yhteistyötä rakennettaessa. Tämä ohjeistus kannustaa aitoon arvodialogiin, avoimeen keskusteluun ja uskallukseen puhua kulttuureista ja uskonnoista perheiden kanssa, koska keskustelulla voidaan välttää väärinkäsityksiä, mutta ennen kaikkea rakentaa yhteistä ymmärrystä. Perheillä voi olla erilaisia näkemyksiä siitä, mikä on kiellettyä ja sallittua, riippuen kulttuurista ja katsomuksesta, joten tämä ohjeistus antaa suuntaviivoja, miten keskustella perheiden kanssa tällaisissa tilanteissa.

Perusopetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja (Perusopetuslaki 1998/ 628, 2 §). Opetuksen ja kasvatuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua erilaisuuden kunnioittamiseen sekä vastuullisuuteen, yhteistyöhön ja toimintaan, joka edistää ihmisryhmien, kansojen, aatteiden, uskontojen ja kulttuurien välistä kunnioittamista ja luottamusta (Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta 2 §:n 2 mom. 422/2012). Perusopetuslain 3 §:n mukaan opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa. Yhteistyön lähtökohtana on luottamuksen rakentaminen, tasavertaisuus ja keskinäinen kunnioitus. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus.

Perusopetuksen oppimäärä sisältää kaikille yhteisinä aineina äidinkieltä ja kirjallisuutta, toista kotimaista kieltä, vieraita kieliä, ympäristöoppia, terveystietoa, uskontoa tai elämänkatsomustietoa, historiaa, yhteiskuntaoppia, matematiikkaa, fysiikkaa, kemiaa, biologiaa, maantietoa, liikuntaa, musiikkia, kuvataidetta, käsityötä ja kotitaloutta (Perusopetuslaki 1998/ 628, 11 §). Oppivelvollisen on osallistuttava tämän lain mukaisesti järjestettyyn perusopetukseen tai saatava muulla tavalla perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot (Perusopetuslaki 1998/ 628, 26 §).

Perusopetuslain (1998/628) 18 §:n mukaan oppilaan opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin laissa ja sen nojalla säädetään ja määrätään, jos:

1) oppilaalla katsotaan joltakin osin ennestään olevan perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot ja taidot;

2) perusopetuksen oppimäärän suorittaminen olisi oppilaalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin kohtuutonta; tai

3) se on perusteltua oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä.

Uskonto tai muu vakaumus ei ole syy vapauttaa oppilasta oppiaineen oppimäärän suorittamisesta. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan opetusta voidaan eriyttää. Eriyttäminen

perustuu oppilaantuntemukseen ja se koskee opiskelun laajuutta ja syvyyttä, työskentelyn rytmiä ja etenemistä sekä oppilaiden erilaisia tapoja oppia. Eriyttäminen perustuu oppilaan tarpeille ja mahdollisuuksille suunnitella itse opiskeluaan, valita erilaisia työtapoja ja edetä yksilöllisesti. Työtapojen valinnassa otetaan huomioon myös oppilaiden väliset yksilölliset ja kehitykselliset erot. Eriyttämällä tuetaan oppilaan itsetuntoa ja motivaatiota sekä turvataan oppimisen rauhaa. Eriyttämisellä myös ehkäistään tuen tarpeen syntymistä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.)

Jokaisella opettajalla on vastuu opetusryhmänsä toiminnasta, oppimisesta ja hyvinvoinnista. Opettajat vaikuttavat näihin pedagogisilla ja didaktisilla ratkaisuillaan ja ohjausotteellaan. Opettajan tehtävään kuuluu oppilaiden oppimisen, työskentelyn ja hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen, jokaisen oppilaan arvostaminen ja oikeudenmukainen kohtelu, mahdollisten vaikeuksien varhainen tunnistaminen sekä oppilaiden ohjaaminen ja tukeminen. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.)

Opetusta suunniteltaessa opettajilla on velvollisuus noudattaa perusopetuslakia ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita, ja nämä toimivatkin oppituntien suunnittelun pohjana. Kun kouluarjessa tulee tilanteita vastaan, jolloin oppituntien sisältöä on tarpeen muokata, on hyvä keskustella huoltajien kanssa asiasta etukäteen. Tällä tavoin voidaan välttää väärinymmärrykset ja tarpeettomat ennakko-oletukset. Huoltajilla voi joskus myös olla toiveita oppituntien sisällöistä, mutta oppisisältöjen osalta opettajien tulee noudattaa perusopetuksen opetussuunnitelman määrittelemiä oppisisältöjä. Tämä ohjeistus antaa konkreettisia esimerkkejä siitä, milloin ja miten oppitunneilla voidaan suunnitella vaihtoehtoista sisältöä.

1. Yhteistyö perheiden kanssa

Kodin ja koulun yhteistyössä lähtökohta on oppilaan hyvä ja turvallinen arki sekä oppimistavoitteiden ja opiskelumotivaation tukeminen. Avoin ja vuorovaikutteinen toimintakulttuuri sekä kouluyhteisöön kuulumisen kokemus ovat tärkeitä kodin ja koulun yhteistyössä ja edistävät yhteisvastuullista kasvatusta. (OPH).

Koulun ja kodin välisen yhteistyön parantamiseksi rehtori voi lähettää lukuvuoden alussa yhteisen viestin kaikille huoltajille, jossa pyydetään ottamaan yhteyttä, mikäli oppilaalla ja perheellä on katsomukseensa tai kulttuuriinsa liittyviä asioita, jotka olisi hyvä ottaa huomioon opetusjärjestelyissä jo ennakolta. Perheitä voi myös rohkaista olemaan opettajiin suoraan yhteydessä, jos heillä on vakaumus, joka voi vaikuttaa oppiaineen suorituksiin. Oppilaiden erilaisten vakaumusten kohtaaminen koulussa tulee olla neutraalia ja inhimillistä ja koulun tulee pyrkiä toiminnassaan siihen, että vakaumuksien ja kulttuurien yhteentörmäyksiä tulisi arjessa vastaan mahdollisimman vähän.

Esimerkki kappaleesta, jonka voi lisätä lukuvuoden alussa lähetettävään tervehdykseen:

> Koulussa toivomme, että olette etukäteen yhteydessä omaan luokanopettajaan/ luokanohjaajaan, jos teillä on perheen katsomukseen tai kulttuuriin liittyviä asioita, joista haluatte koulun tietävän. Olettehan rohkeasti yhteydessä, jotta voimme yhteistyössä järjestää oppilaiden kouluarjen mahdollisimman sujuvasti!

Perheet voivat kokea toistuvan viestinnän esimerkiksi uusien opettajien kanssa raskaaksi ja turhauttavaksi. Oppilaan luokanopettajan/luokanohjaajan olisikin hyvä kysyä perheeltä esimerkiksi arviointikeskustelussa, voidaanko oppilasta opettavia opettajia informoida oppilaan ja perheen vakaumuksesta. Tavoitteena olisi, että yhteistyö perheiden kanssa ja on mahdollisimman saumatonta ja oppilas ja huoltajat kokevat, että heidän vakaumuksensa huomioidaan koulun arjessa. Perheiden kohtaamisessa on tärkeää muistaa kunnioittava suhtautuminen ja ennakko-oletusten välttäminen. Saman vakaumuksen jakavat perheet voivat suhtautua kouluarjessa kohdattuihin tilanteisiin eri tavalla ja opettajan on hyvä kohdata erilaiset perheet avoimesti.

1.1. Vanhempainillat

Vanhempainillat ovat tilaisuuksia, joilla lisätään tietoisuutta koulun toiminnasta ja kehitetään yhteistyötä kodin ja koulun välillä. Kouluyhteisöön kuuluvien perheiden moninaisuus on huomioitava yhteistyötä rakennettaessa.

Koulun tulee miettiä, miten esimerkiksi tulkkaus järjestetään vanhempainilloissa. Tulkkaukselle tulee varata riittävästi aikaa tilaisuudessa. Tämä on hyvä ottaa huomioon jo etukäteen tilaisuuden rakennetta ja aikataulutusta sekä esitysten sisältöä ja puhetempoa suunniteltaessa. Tulkkien ja tulkkauksen sijoittaminen tilassa on myös hyvä suunnitella etukäteen, jotta se toimii tilaisuudessa sujuvasti.

Erillinen, maahanmuuttotaustaisille perheille järjestetty vanhempainilta voi olla hyvä ratkaisu, jolla voidaan samalla myös madaltaa perheiden kynnystä tulla kouluun, osallistua vanhempainiltaan ja lähestyä

opetushenkilökuntaa. Tilaisuudessa voidaan samalla tarjota mahdollisuutta kysyä ja keskustella asioista sekä saada konkreettista apua ja tukea esimerkiksi Wilman käyttöön.

Yhteistyötä voidaan edistää ja osallisuutta lisätä esimerkiksi pyytämällä vanhempainiltaan maahanmuuttotaustainen aktiivinen toimija puhujaksi. On tärkeää edistää ja tukea maahanmuuttotaustaisten perheiden osallisuuden kokemusta vanhempainilloissa ja koulun toiminnassa sekä lisätä avointa vuorovaikutusta puolin ja toisin.

1.2. Arviointikeskustelut

Arviointikeskusteluissa tulee pyrkiä avoimeen keskusteluyhteyteen oppilaan ja huoltajien kanssa. Luokanopettaja/luokanohjaaja on usein perheen lähin koulukontakti ja arviointikeskusteluissa on hyvä käydä läpi esimerkiksi mahdolliset kulttuurilliset ja vakaumukselliset tekijät, jotka voivat vaikuttaa oppilaan koulunkäyntiin.

Maahanmuuttotaustaisen oppilaan arviointikeskusteluun on hyvä varata tulkki väärinymmärrysten minimoimiseksi. Tulkin käyttö parantaa oppilaan, huoltajan ja opettajan oikeusturvaa. Tulkin valinnassa on tärkeää tilata sellaisen kielen tulkki, jota perhe toivoo, sillä Wilmassa olevat kielitiedot voivat olla joskus puutteellisia. Pienten yhteisöjen osalta voi olla myös järkevää tilata puhelintulkkaus paikallisen tulkin sijaan eturistiriidan välttämiseksi. Arviointikeskustelulle on hyvä varata riittävästi aikaa, sillä tulkkaamiselle pitää jättää riittävästi aikaa keskustelun aikana.

1.3. Vaikeiden aiheiden puheeksi ottaminen

Maahanmuuttotaustainen perhe tarvitsee tukea yhteistyössä koulun kanssa. Yhteistyön hankaluudet voivat liittyä yhteisen kielen puuttumiseen tai siihen, että suomalaisen koulujärjestelmä ja sen käytännöt eivät ole tuttuja. Hankalien asioiden selvittely on helpompaa, kun ensikohtaaminen ja tutustuminen huoltajien kanssa on tapahtunut myönteisissä merkeissä. On tärkeää, että perheillä on koulussa tuttu yhteyshenkilö, useimmiten oma luokanopettaja tai luokanohjaaja, jonka kanssa viestiminen onnistuu. Perheet saattavat tarvita erityistä tukea Wilman käytön opettelemiseen. Koulun tulisi järjestää siihen tukea ja mahdollisuus.

Vaikea puheeksi otettava aihe voi olla esimerkiksi nuorempien sisarusten hoitamisesta johtuvat poissaolot tai kunniaväkivaltaan ja tyttöjen ympärileikkauksen uhkaan liittyvä huoli. On oppilaan edun mukaista, että koulun aikuiset uskaltavat ottaa vaikeatkin aiheet puheeksi perheen kanssa.

Tyttöjen sukuelinten silpominen eli FGM (female genital mutation) tarkoittaa kulttuurisista syistä tehtyä toimenpidettä, jossa tytön ulkoisia sukuelimiä vahingoitetaan leikkauksella. Arkipuheessa on käytetty ilmausta tyttöjen ympärileikkaus. Terminä silpominen on kuitenkin täsmällisempi, sillä toimenpidettä ei voi rinnastaa poikien ympärileikkaukseen. Kyse on ihmisoikeuksia loukkaavasta pahoinpitelyrikoksesta. Kyse ei ole (poikien ympärileikkauksen tavoin) uskonnollisesta rituaalista, vaan silpomisperinne on peräisin paikallisista heimorituaaleista. Silpominen suoritetaan tytöille ennen 15 ikävuotta.
Tapa on yleisintä Itä-Afrikan ja Lähi-idän alueella, kuten Somaliassa ja tietyillä Kurdi-alueilla.

Tyttöjen ympärileikkaus voi uhata myös Euroopassa asuvia tyttöjä. Kouluhenkilökunnan on hyvä tietää asiasta, jotta osataan tarvittaessa toimia. Koulun seksuaaliopetuksessa annetaan oppilaille tietoa koskemattomuudesta ja itsensä suojelemisesta.

Asiaan kannattaa kiinnittää huomiota seuraavissa tapauksissa

- Perheen lähtömaa on korkean riskin FGM-maa, tytön lähipiirissä joku on kokenut silpomisen, sopeutuminen suomalaiseen kulttuuriin vaikeaa, perhe suhtautuu silpomisperinteeseen myönteisesti.
- Tyttö on lähdössä pidemmälle lomamatkalle lähtömaahan.
- Tytön tai hänen läheisensä ilmaisema huoli tai ahdistus silvotuksi joutumisen uhasta.

Miten toimitaan? Kun huoli herää opettaja kysyy oppilaalta lisätietoja lomasta. Opettaja on yhteydessä rehtoriin ja terveydenhoitajaan. Terveydenhoitaja tapaa perheen ja keskustelee asiasta. Terveydenhoitaja on tarvittaessa yhteydessä lastensuojeluun ja poliisiin.

2. Oppiaineet

Arviointi perustuu perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa asetettuihin oppiaineiden tavoitteisiin ja siellä määriteltyihin sisältöihin. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon oppilaan erityistarpeet, oppimisen tuen tarpeet sekä osaamisen osoittamista vaikeuttavat syyt. Oppilaalla on tarvittaessa oikeus erityisjärjestelyihin ja hänellä tulee olla mahdollisuus vaihtoehtoisiin tapoihin osoittaa osaamistaan.

Maahanmuuttotaustaisten ja vieraskielisten oppilaiden arvioinnissa tulee huomioida oppilaan kielitaitotaso koulun opetuskielessä ja arvioitavan oppiaineen tiedonalan kielessä. Jos oppilaan äidinkieli on jokin muu kuin opetuksessa käytettävä kieli, voidaan oppilaan arvioinnissa käyttää sanallista arviointia päättöarviointia lukuunottamatta. Päättöarviointi tulee antaa numeerisin arvioin kaikista yhteisistä oppiaineista, myös taito- ja taideaineista. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.)

2.1. Ympäristöoppi, biologia ja terveystieto

Perusopetuksen opetussuunnitelman mukaisesti 5. vuosiluokan oppisisältöihin kuuluvat ihmisen rakenteen, kasvun ja kehityksen käsittely. Ikäkauden mukaisesti käsitellään seksuaalista kehitystä ja ihmisen lisääntymistä. Yläkoulussa terveystiedossa käsitellään seksuaalisuutta, seksuaalista kehittymistä, seksuaaliterveyttä, ja seksuaalisen kehityksen monimuotoisuutta. Lisäksi yläkoulussa biologiassa käsitellään ihmiskehon toimintaa ja syvennetään tietämystä ihmisen rakenteesta. Nämä ovat perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden määrittelemiä oppisisältöjä, joiden opiskelu kuuluu kaikille.

2.2. Musiikki

Perusopetuksen musiikin opetussuunnitelmassa tutustutaan monipuolisesti eri soittimiin, musiikin suuntauksiin ja aikakausiin. Eurooppalaisen kulttuurihistorian osalta sisältöihin voi kuulua myös kristillisiin musiikkiperinteisiin tutustuminen. Aihepiiriin tutustuminen ei ole vakaumuksellista toimintaa. Musiikin opetussuunnitelmaan kuuluu oleellisesti myös soiton ja yhteismusisoinnin harjoittelu.

Oppilailla voi olla vakaumuksellisia syitä joidenkin musiikin oppisisältöjen välttämiseen. Esimerkiksi Ramadan-paastokuukauden aikana osalla muslimioppilaista suhtautuminen musiikin kuuntelemiseen ja muuhun musisointiin voi olla rajoitetumpaa. Myös vanhoillislestadiolaiset oppilaat voivat kokea esimerkiksi muun kuin klassisen musiikin soittamisen ja laulamisen vakaumuksena vastaisena. Jehovan todistajat

osallistuvat usein musiikin tunneille, mutta eivät välttämättä laula mukana, jos laulun sanat liittyvät uskonnollisiin juhlapyhiin tai Suomen lipun kunnioittamiseen itsenäisyyspäivänä.

2.3. Kuvataide

Elävien olentojen kuvaaminen koetaan Islamissa usein kielletyksi. Erityisesti Jumalan ja profeettojen kuvaamista on vältettävä. Suuri osa perheistä suhtautuu kuvaamiseen kuitenkin avoimesti, jos kyseessä on opetustarkoitus. Jehovan todistajat eivät yleensä tee juhliin liittyviä kuvaamataidon töitä (esim. halloween, joulu, pääsiäinen tai itsenäisyyspäivä). Näissä tapauksissa opettaja antaa oppilaalle vaihtoehtoisen tavan suorittaa kuvataiteen tehtävä.

2.4. Kotitalous

Kotitalouden opetukseen liittyviä huomioita:

1. Raaka-aineiden osalta huomioitavaa
    - Sika (pekoni, gelatiini, kamara) – Kielletty islamissa ja juutalaisuudessa. Näiden sijaan voi käyttää nautaa, kanaa, kalkkunaa, soijatuotteita, sieniä.
    - Nauta – Lihan tulisi olla halal-teurastettua muslimeille ja kosheria juutalaisille. Tästä syystä osa oppilaista valitsee kasvisversion. Osa oppilaista syö naudanlihaa. Vaihtoehtoina voi käyttää linssejä ja papuja.
    - Gelatiini on usein valmistettu siasta tai nautaeläimestä ja voi olla ongelmallinen raaka-aine muslimeille, juutalaisille tai vegaaneille. Vaihtoehtona voi käyttää agar-agaria (kasviperäinen gelatiini), pektiiniä (hedelmäperäinen gelatiini).
    - Vaniljauute voi sisältää alkoholia ja saattaa siksi olla ongelmallinen joillekin muslimeille. Vaniljauutteen voi korvata vaniljajauheella tai vaniljatangolla.
    - Voin voi korvata kasviperäisellä margariinilla tai kookosöljyllä.
    - Kananmuna – vegaanit, osa hinduista ja allergikot, voidaan korvata soseutetulla banaanilla, omenasoseella, chian siemenillä veden kanssa, kikherneiden säilytysliemellä, jota voi vispata eli aquafaba sidosaineena.
    - Lihapohjaiset liemet – vegaanit ja osa uskonnollisista ryhmistä, voidaan korvata kasvisliemellä tai sieniliemellä.
2. Muita katsomuksellisia ja kulttuurisia näkökulmia
    - Kasviruokavalio, vegaanit ja tietyt uskonnolliset ryhmät (esimerkiksi hindulaisuus tai buddhalaisuus) pidättäytyvät lihan ja eläinperäisten tuotteiden syömisestä.
    - Paasto ja muut ruokarajoitukset juhla-aikoina, kuten esimerkiksi Ramadan (islam), suuri paasto eli pääsiäispaasto (ortodoksit) ja jom kippur (juutalaiset). Ramadanin aikaan voidaan oppitunneilla tehdä ruokaa, mutta esimerkiksi oppilaat voivat ottaa oman annoksensa kotiin ja syödä vasta kotona auringonlaskun jälkeen. Etukäteen voi informoida koteihin, että oppilaat voivat ottaa oman säilytysastian mukaan kouluun tai hyödyntää käytettyjä leviterasioita. Vaihtoehtoisesti ramadanin aikaan voidaan leipoa tai käydä läpi teoreettisia aiheita. Jos huomaat tai oppilas kertoo, että on vaikea tehdä ruokaa sen tuoksujen takia, oppilas voi käydä luokan ulkopuolella esimerkiksi vessassa saadakseen pienen tauon.

Tärkeintä on osoittaa ymmärrystä tilanteessa. Oppilas voi myös tehdä muita tehtäviä luokkahuoneessa, esimerkiksi siivota, tiskata tai huoltaa laitteita.

2.5. Liikunta

Peittävä vaatetus ei ole este liikunnantunneille osallistumiseen ja esimerkiksi muslimien pukeutumissääntöjen puitteissa on mahdollista löytää itselleen kunnolliset jalkineet ja muut asusteet liikuntatunteja varten. Perusopetuksen liikunnan opetus järjestetään usein sekaryhmissä. Liikunnan opiskeluun liittyvistä käytänteistä on hyvä tiedottaa ja keskustella perheiden kanssa esimerkiksi lukukauden alussa tai vanhempainiltojen yhteydessä.

2.5.1. Uinti

Uinti on oleellinen kansalaistaito ja osa liikunnan opetussuunnitelman sisältöjä. Huoltajille tulee kertoa, että jos uinti jää liikunnan opetussuunnitelmasta oppilaalta kokonaan suorittamatta, se vaikuttaa alentavasti liikunnan arviointiin. On hyvä myös korostaa, että Suomessa ja erityisesti Vaasassa uintitaito on elintärkeä kansalaistaito. Uinnin opetus järjestetään Vaasassa pääasiassa oppilaan kanssa samaa sukupuolta olevan opettajan johdolla ennakkoon ilmoitettuina ajankohtina. Uinnin opetus voidaan Vaasassa tarvittaessa järjestää eri altaassa kuin kaupungin uimahallilla (esim. Silveria), joko koulujen tyttöjen liikuntaa opettavien naisopettajien toimesta tai vapaa-aikaviraston uimaopettajien toimesta.

2.5.2. Musiikkiliikunta ja tanssi

Liikunnan opetussuunnitelman mukaan oppilaita tulee tutustuttaa erilaisiin liikunnan muotoihin ja harjoittaa samalla erilaisia liikkumisen ja hienomotoriikan taitoja. Musiikkiliikunta ja tanssi ovat osa liikunnan opetussuunnitelmaa, mutta esimerkiksi muslimi- ja vanhoillislestadiolaisilla oppilailla voi olla vakaumuksellinen este oppitunneille osallistumiselle. Opettajan on hyvä ilmoittaa oppilaille ja huoltajille etukäteen niistä liikunnan oppitunneista, joissa harjoitellaan musiikkiliikunnan tai tanssin taitoja. Jos huoltaja kieltää vakaumuksellisista syistä oppilaan osallistumisen oppitunnille, jossa harjoitellaan musiikkiliikunnan tai tanssin taitoja, täytyy oppilaalle järjestää korvaava tapa suorittaa liikunnantunti valvotusti.

2.6. Katsomusaineet

Katsomusaineiden, eli elämänkatsomustiedon ja uskonnon opetusjärjestelyissä noudatetaan Opetushallituksen antamia ohjeita. Lisätietoa OPH:n julkaisussa. Evankelis-luterilaisen uskonnon opetus on avoin, eli kaikkien oppilaiden valittavissa. Muiden katsomusaineiden, eli ortodoksisen uskonnon, islamin uskonnon ja elämänkatsomustiedon valitsemista säätelevät tietyt ohjeet, joista tarkemmin OPH:n taulukossa. Koulun katsomusopetus on tunnustuksetonta ja opetuksen sisällöt ja tavoitteet on määritelty opetussuunnitelmassa. Kaikilla uskonnon oppimäärillä (evankelis-luterilainen, ortodoksinen ja islam) on samat oppimistavoitteet, vain niiden sisällöt poikkeavat toisistaan joiltakin osin. Sekä kaikkien uskonnon oppimäärien että elämänkatsomustiedon opetukseen kuuluu tutustuminen muihin uskontoihin ja uskonnottomuuteen.

3. Koulun arki

3.1. Ruokailu ja paasto

Perusopetuslain mukaan kouluruokailu on osa perusopetuksen ruokakasvatusta ja jokaisen oppilaan olisi tärkeää syödä koululounas. Vaasan peruskouluissa on käytössä kuuden viikon kiertävä ruokalista, jossa huomioidaan esimerkiksi erilaiset juhlapyhät. Vakaumukseen tai terveyteen perustuvat erityisruokavaliot otetaan huomioon.

Kouluruokailun tärkeyttä oppilaan terveydelle ja jaksamiselle on hyvä korostaa. Oppilaiden erilaiset kulttuuri- ja kielitaustat voivat näkyä heidän ruokailutottumuksissaan. Osa uskonnoista kieltää esimerkiksi porsaanlihan syömisen ja oppilas voi kieltäytyä syömästä liharuokaa, jonka sisällöstä hän ei ole varma. Koulujen ruokailutilanteita voidaan helpottaa siten, että erilaiset erityisruokavaliot, yleiset allergeenit ja tietyt pääraaka-aineet, kuten porsaanliha on selkeästi merkitty esimerkiksi kuvasymboleilla.

Osa muslimioppilaista paastoaa ramadanin aikaan eikä ruokaile tällöin koulussa. Perheiden suhtautumisessa oppilaan paastoamiseen kouluaikana voi olla eroja ja mahdollisia ongelmatilanteita on hyvä käydä ennaltaehkäisevästi läpi. Paastoavan oppilaan perheeseen onkin hyvä olla yhteydessä ennen paaston toteutumista. Myös opettajille on hyvä lähettää yleinen infoviesti paastoamisen vaikutuksista oppilaan koulunkäyntiin. Oppilaat voivat noudattaa ramadania eri tavoin, mikä saattaa aiheuttaa erimielisyyksiä ja konflikteja muslimioppilaiden välille. Koulussa on hyvä olla selkeät pelisäännöt siihen, miten puututaan esimerkiksi oppilaiden väliseen paaston vahtimiseen ja mahdolliseen aiheeseen liittyvään kiusaamiseen ja häpäisyyn.

Oppilaan olisi hyvä syödä koulussa lounas yleisen jaksamisen ja oppimisen tukemiseksi myös vakaumuksellisen paaston aikana. Vanhempien ja esimerkiksi uskonyhteisöjen johtohahmojen kanssa olisi hyvä keskustella esimerkiksi oppilaan paaston harjoittamisesta kouluajan ulkopuolella. Perheiden kanssa olisi myös hyvä sopia yhteiset pelisäännöt tilanteisiin, joissa oppilas voi koulussa huonosti paastoamisen seurauksena.

Kristinuskossa pääsiäistä edeltää seitsemän viikon mittainen paastonaika. Ruokapaaston viettäminen on yleisempää katolisten ja ortodoksien kuin protestanttien keskuudessa. Esimerkiksi ortodoksit saattavat paastonaikana jättää ruokavaliosta pois lihan, maitotuotteet ja herkut. Paasto ei siiten vaikuta kouluruokailuun osallistumiseen, mutta saattaa vaatia järjestelyitä kotitaloustunneilla.

3.2. Pukeutuminen

Oppilaalla tulee olla päällään opetustilanteeseen sopivat vaatteet, mutta oppilaan itsemääräämisoikeus omaan kehoon ja pukeutumiseen on otettava huomioon. Oppilas voi pukeutua uskonnon tai kulttuurin määrittämällä tavalla, mutta hänellä on velvollisuus osallistua opetukseen. Oppilaan turvallisuus ei kuitenkaan saa vaarantua vaatteiden vuoksi esimerkiksi liikunnan, käsityön, kotitalouden tai kemian oppitunneilla.

3.3. Koulun yhteiset juhlat ja katsomukselliset tilaisuudet

Opetushallitus on julkaissut vuonna 2022 oppaan juhlien ja katsomuksellisten tilaisuuksien järjestämisestä perusopetuksessa. Vaasan perusopetuksessa on sen pohjalta laadittu keväällä 2024 oma paikallinen opas Koulun juhlat ja tilaisuudet.

Koulussa järjestettävillä juhlilla ja tilaisuuksilla on oma tehtävänsä oppilaiden ja koulun aikuisten yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisen toimintakulttuurin vahvistajina. Katsomuksellisesta näkökulmasta tilaisuudet voidaan jakaa kahteen eri tyyppiin, yhteisiin juhliin ja katsomuksellisiin tilaisuuksiin. Yhteiset juhlat, kuten joulu- ja kevätjuhla ovat nimensä mukaisesti kaikille yhteistä toimintaa. Niille ei järjestetä koulussa rinnakkaista tilaisuutta. Opetushallituksen ohjeen mukaisesti kaikille yhteinen juhla voi pitää sisällään jonkin yksittäisen uskonnollisen elementin, kuten uskonnollisen joululaulun tai Suvivirren.

Katsomuksellisilla tilaisuuksilla tarkoitetaan esimerkiksi pääsiäis- tai joulukirkkoa tai uskonnollisia elementtejä sisältävää aamunavausta. Tällaiselle toiminnalle koulun tulee järjestää rinnakkainen uskonnoton tilaisuus. Oppilaan osallistuminen näihin tilaisuuksiin selvitetään Wilman kautta huoltajalta. Valinta tilaisuuksien välillä ei ole riippuvainen oppilaan opiskelemasta katsomusaineesta, vaan kaikilla tulee olla mahdollisuus valita tilaisuuksien välillä. Koulun tehtävä on tiedottaa huoltajia uskonnollisista tilaisuuksista, joita koulussa lukuvuoden aikana järjestetään. Tarkempia ohjeita tiedottamisesta, osallistumistietojen selvittämisestä ja tilaisuuksien järjestämisestä löytyy edellä mainitusta oppaasta.

3.4. Oman uskonnon harjoittaminen

3.4.1. Rukoushetket

Rukoileminen ja muu katsomuksellinen toiminta eivät kuulu koulun toimintaan eikä koululla siten ole velvollisuutta erillisen rukoustilan järjestämiseen. Toisaalta omaehtoinen hartaudenharjoitus ei ole kiellettyä koulussa, joten koulujen on hyvä pohtia, miten rukoileminen voitaisiin käytännössä mahdollistaa. Rukoileminen ei saa haitata koulutyötä, joten sen on tapahduttava välitunneilla, ei oppituntien aikana. Koulun alueelta ei saa poistua.

Koulussa tapahtuvasta rukoilusta ei linjata erikseen lainsäädännössä, vaan kyse on Opetushallituksen tulkinnasta, joka perustuu perustuslain uskonnonvapautta koskevien säännösten, uskonnonvapauslain ja eri koulutusmuotoja koskevien, kuten perusopetuslain, tulkintaan. Koulut saavat itse ratkaista, onko tällaisille rukoilemisen koulupäivän aikana mahdollistaville järjestelyille oppilaitoksessa tarvetta.

Oppilaan näkökulmasta rukoileminen koulupäivän aikana on myönteinen asia ja luonnollinen osa hänen elämäänsä. Jos oppilaalta tulee aloite rukoushetken järjestämiseen koulupäivän aikana, voi oppilaan ohjata hiljaiseen tilaan. Rukoushetken voi pitää joustavasti missä tahansa rauhallisessa tilassa. Koulussa voidaan miettiä, miten muuhun vastaavaan oppilaiden satunnaiseen tilantarpeeseen suhtaudutaan. Saako esimerkiksi oppilaskunta ja tukioppilaat käyttää pienryhmätiloja keskinäisissä kokoontumisissaan? Opettajien tulee huolehtia, että rukoushetkiin ei liity väärinkäytöksiä, esimerkiksi kiusaamista tai painostamista. Oppilaiden kanssa voi myös sopia, että rukoileminen tehdään yksin, sen ei tarvitse tapahtua ryhmänä. Opetushallituksen mukaan oppilaiden turvallisuudesta ja valvonnasta huolehditaan samoin kuin muissakin tilanteissa.

3.4.2. Oman uskonnon vuosijuhlat

Kaikkien poissaolojen suhteen noudatetaan koulussa samoja ohjeistuksia. Uskonnolliset juhlat eivät ole tästä poikkeus. Huoltaja voi poissaolokäytännön mukaisesti anoa perheen uskonnon mukaiseen juhlaan liittyen vapaapäiviä luokanohjaajalta tai luokanopettajalta.

3.5. Muut koulun tapahtumat

3.5.1. Itsenäisyyspäivä

Suomen itsenäisyyspäivää juhlitaan kouluissa usein järjestämällä esimerkiksi itsenäisyyspäivän juhla ja aiheeseen voidaan tutustua myös esimerkiksi erilaisten elokuvien ja askarteluiden kautta. Oppilaan vakaumus voi estää esimerkiksi elokuvan katsomisen (vanhoillislestadiolaisuus). Jehovan todistajat eivät juhli itsenäisyyspäivää lainkaan eli oppilaalle on järjestettävä sopiva korvaava tilaisuus tai toimintaa juhlinnan ajaksi.

Vaasan kaupunginjohtajan isännöimä itsenäisyyspäivän vastaanotto on tarkoitettu kaikille 9.lk oppilaille. Kouluilla tapahtuvassa tiedottamisessa ja suunnittelussa an hyvä huomioida tapa, jolla tilaisuudesta puhutaan. Paritanssin osuutta juhlassa ei tule ylikorostaa, sillä myös ne oppilaat, jotka eivät osallistu paritanssiin ovat tervetulleita juhlaan. Esimerkiksi vanhoillislestadiolaiset oppilaat tai muslimioppilaat eivät osallistu juhlan tanssiosuuteen ja heille tulee järjestää korvaavaa ohjelmaa myös harjoitustuntien ajaksi.

3.5.2. Vierailut kulttuurikohteisiin

Perusopetuksen opetussuunnitelmaan sisältyy vierailuja erilaisiin kulttuurikohteisiin, esimerkiksi 8.lk Taidetestaajat. Vierailukohteita voivat olla esimerkiksi museot, teatterit, elokuvateatterit tai konsertit. Koululle voi myös tulla erilaisia esiintyjiä. Kulttuurivierailuja suunniteltaessa on hyvä huomioida oppilaiden erilaiset katsomukselliset taustat. Vanhoillislestadiolaiset oppilaat eivät pääasiallisesti osallistu esimerkiksi teatteri- ja elokuvavierailuihin, ja konserttien osalta on hyvä tarkistaa, onko kyseessä klassisen vai kevyen musiikin konsertti.

Kun koulu järjestää vierailuja kulttuurikohteisiin, tulee järjestää korvaava ohjelma niille oppilaille, jotka eivät osallistu vakaumuksellisista syistä. Lähtökohtaisesti korvaavan tilaisuuden tulisi olla alkuperäistä kulttuurivierailua vastaava ja yhdenvertainen, esimerkiksi vierailu museoon tai kirjastoon. Jos sisällöllisesti vastaavaa kulttuurivierailua ei ole mahdollista järjestää, on mahdollista miettiä esimerkiksi vierailua johonkin kaupungin liikunta- tai luontokohteista. Epäselvissä tilanteissa opettajan on hyvä olla yhteydessä oppilaan huoltajiin hyvissä ajoin ennen kulttuurivierailua.

4. Yhteistyö muiden tahojen kanssa

4.1. Kotoutumispalvelut

Kotouttamispalvelut tekevät mielellään yhteistyötä perusopetuksen kanssa. Kiintiöpakolaisilla on nimettynä oma kotouttamisvastaava ja kotouttamisohjaaja, joihin voi tarvittaessa olla yhteydessä.

4.2. Tulkki- ja käännöspalvelut

Huoltajatapaamisiin on hyvä varata tulkki. Tulkki on tärkeä monesta syystä, ja huoltajia pitää joskus muistuttaa, että tulkki on myös opettajaa varten (oikeusturva).

Tulkin voi varata MicoBotnian tulkki- ja käännöspalveluista numerosta 020 619 8080.

5. Hyödyllisiä linkkejä

Dialogikasvatus –Materiaalia ja tietoa kulttuuri- ja katsomustietoisen kasvatuksen tueksi

Globaalikoulu

Katsomusdialogi –materiaalia haastavien tilanteiden kohtaamiseen

Kielet, kulttuurit ja katsomukset koulussa

Kieli-, katsomus- ja kulttuuritietoisuus katsomusaineissa

Kuule minua-hanke Ehjä ry

Rauhankasvatusinstituutti

YK-liiton opetusmateriaalia

VAASA.

Lisätietoja:

Laura Koivusaari

Kieli- ja kulttuuriryhmien opetuksen koordinaattori

laura.koivusaari@edu.vaasa.fi

040 620 2388

Tämän oppaan kirjoittamiseen ovat osallistuneet

Essi Oinas

Hanna Reetta Niemistö

Laura Koivusaari

Marina Ranta

Soile Jansson